

Az új feltárások során három új temetkezést, közöttük egy pénzzel keltezhető, lószerszámot, szablyát és baltát tartalmazó sírt találtunk, mely – jóllehet az egészben eltemetett ló valószínűleg tévedés –, de esetleg megerősítheti a pogány rítus továbbélését a 11. században.

A feltárt szelvényekben megfigyelhetőek voltak Móra Ferenc ásatásának kutatóárkai is. A Móra kutatóárkok igen sűrűn és főként a kurgántól Ny-ra fekvő domboldalon kerültek elő. Móra általában ÉNy-DK tájolású árkokkal dolgozott, melyeket minden esetben teljesen igyekeztünk feltárni. A kutatóárkokban a megbolygatott sírok antropológiai anyaga feküdt, valamint számos olyan tárgy, melyet egykor a sírban a csontok között hagytak másodlagos helyzetben.

Az ásatáson megfigyelt rétegtani viszonyok azt igazolták, hogy a kurgán egy természetes kiemelkedésen áll, így az egész domb nem része az őskori régészeti jelenségnek.

Konzulensek: Marton Tibor (MTA RI), Szalontai Csaba (MFM), Mende Balázs Gusztáv antropológus (MTA RI).

LANGÓ PÉTER – TÜRK ATTILA

224. Kiszombor, Kiszombor-E lelőhely

(Csongrád megye) R, A, Ge, H

2003. március 27. és május 20. között a Magyar Tudományos Akadémia Régészeti Intézete és a Móra Ferenc Múzeum hitelesítő feltárást folytatott a területen, a Magyar Tudományos Akadémia Régészeti Intézete és a Szegedi Biológiai Központ Genetikai Kutatóintézete által vezetett NKFP pályázat – a *Történeti genetika a magyar ethnogenezis kutatásában* – keretében.

A lelőhely Kiszombortól DNy-i irányban, 2 km távolságra, az óbébai úttól 300 m-re ÉNy-ra található. Móra Ferenc 1930. szeptember 5–19. között a területen összesen 49 sírt tárt fel kutatóárkokkal (Kis János tanúja körül).

Az ásatás során 4700 m² felületet tártunk fel. A Ny-i oldal kivételével, ahol még néhány avar sír jelentkezett, valamennyi irányban megtaláltuk a lelőhely szélét, a D-i oldalon pedig egy kettős osztatú árkot, mely valószínűleg a *honfoglalás kori* temetőt határolta. A feltárás során 121 objektumot bontottunk ki. A kibontott objektumok jelentős része a korábban már feltárt avar és honfoglalás kori temetőhöz tartozott. A feltárás során három más időszakra datálható temetkezés is előkerült.

Előkerült egy újabb zsugorított rítussal eltemetett őskori váz (20. objektum), mely a Móra által megtalált zsugorított temetkezéssel képezhet egy időhorizontot is, és feltételezhetően a *rézkorra* keltezhető. A 6. és 7. objektum a bennük feltárt leletanyag alapján valószínűleg kora népvándorlás kori és összekapcsolható a Móra által germánként meghatározott sírral. A Kiszombor-E temető esetében a 10. századi sírok közül 3 teljesen in situ volt, vagyis ezeket Móra nem találta meg (33., 98., 104. objektum). A három bolygatatlan sír közül kettőben volt

részleges lovas, lószerszámot tartalmazó temetkezés (33., 104. objektum), míg egy esetben a juvenis váz szuperpozícióban volt egy avar kori fülkesír rablóaknájával (98. objektum, amely alatt feküdt a 118. objektum). A további honfoglalás kori sírokat Móra a párhuzamosan futó kutatóárkokkal megtalálta és feltárta (31., 32/a., 34., 68., 105., 109., 121. objektum).

A hitelesítő feltárás nyomán előkerült régi és új sírok megerősítették a Móra Ferenc által készített temetőterképen látható elrendezést, mely szerint a két temető területe fedi egymást. A *honfoglalás kori* temető teljes egészében beleesik az avar sírok közé, amint ezt jól mutatja a 98. objektum magyar és a 118. objektum avar, vagy a 121. objektum magyar és a 120. objektum avar fülkesír egymással való szuperpozíciója. Egyes sírok esetében a feltárás során nem tudtuk eldönteni, hogy azok a 10. századi temetőhöz kapcsolódtak-e, vagy pedig a korábbi avar temetőhöz (21., 29., 66., 73., 74. objektum). Ezeknél a síroknál Móra kutatóárkai annyira roncsolták a jelenségeket, hogy a sírgödör falai is elbontásra kerültek, így azok tájolása alapján sem tudtuk keltezni őket.

Összesen 51 biztosan *avar kori* temetkezést tártunk fel. Az avar temető a korai és a közép avar kor első felére keltezhető. A temető jellegzetes kései típusú fülkesíri, valamint saroglyás temetkezései sok esetben rablottak voltak. A rablás időszaka biztosan a 10. századi temető létrejötte előtt bekövetkezett, hisz a temetőben van példa arra, hogy a rablógödörre ráásnak egy honfoglalás kori temetkezést. Az avar temetkezések jelentős részét már Móra is megtalálta, azonban számos kirabolt fülkesír esetében nem tárta fel a temetkezés fülke részét, a kutatóárkok alatt sok esetben megfigyelhető és feltárható volt ez a jelenség.

Konzulensek: Kúrti Béla (MFM), Mende Balázs Gusztáv antropológus (MTA RI). A fülkesírok szakszerű feltárást Balogh Csilla, Bende Livia és Lőrinczy Gábor nyújtott segítséget.

LANGÓ PÉTER – TÜRK ATTILA

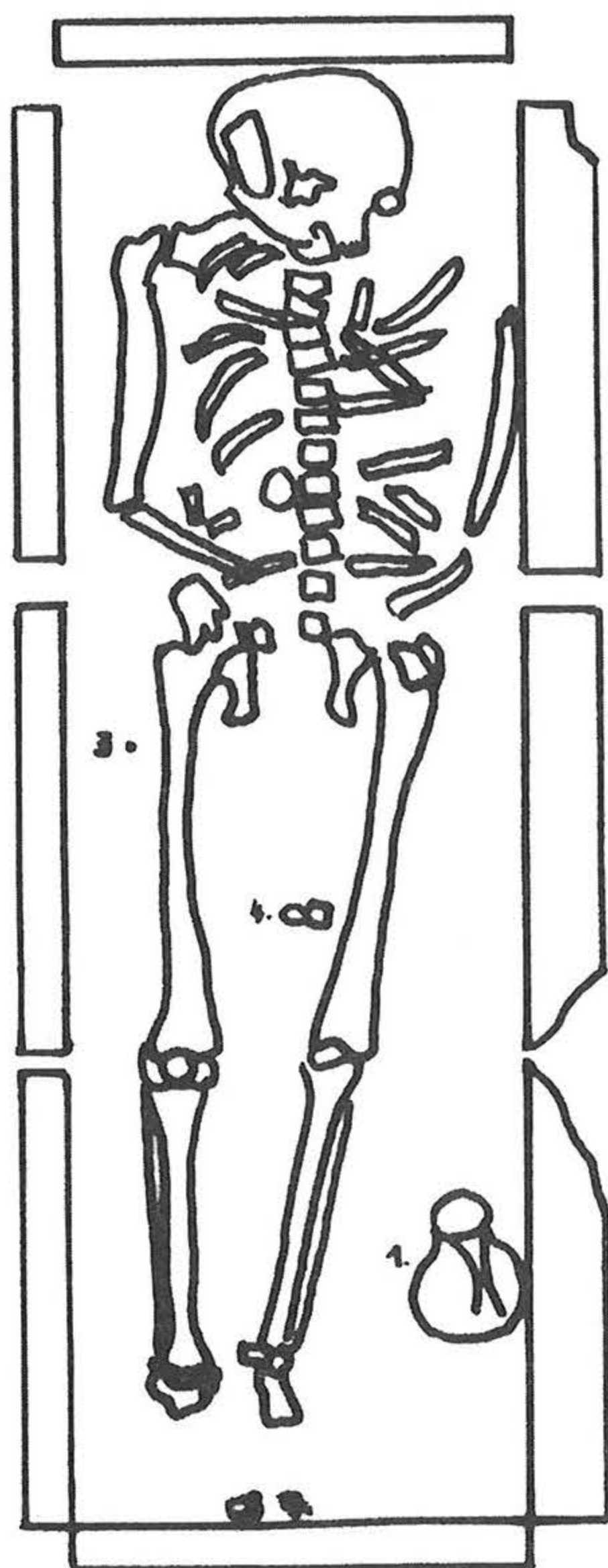
225. Kiszombor, Tanyahalom-dűlő (Feltételezett Kiszombor-F lelőhely)

(Csongrád megye) A

2003. március 15. és május 10. között a Magyar Tudományos Akadémia Régészeti Intézete és a Móra Ferenc Múzeum hitelesítő feltárást folytatott a területen, a Magyar Tudományos Akadémia Régészeti Intézete és a Szegedi Biológiai Központ Genetikai Kutatóintézete által vezetett NKFP pályázat – a *Történeti genetika a magyar ethnogenezis kutatásában* – keretében. Az ásatás célja a falutól DNy-ra 1,8 km távolságban fekvő, Móra Ferenc által részben feltárt temető hitelesítése volt. A lelőhelyet a mai Tanyahalom-dűlőben a JATE Régészeti Diákköre 1975-ben azonosította, melyet sikerült megtalálnunk a felszínen maradt csonttöredékek és egy 1927-es kataszteri térkép alapján.

Az ásatás során 1290 m² területen összesen 39 régészeti objektumot találtunk. Az előkerült leletek alapján egy *kora és közép avar korra* keltezhető avar temetőt tártunk fel, mely azonban biztosan nem azonos a Kiszombor-F temetővel, mivel az a késő avar korra keltezhető. Az általunk feltárt lelőhelyen a mezőgazdasági művelés számos sírt elpusztított, régészeti kutatóárkokat nem találtunk. Az 1. sz. sírba egy csoportba visszarakott csontok azonban arra engednek következtetni, hogy azt már Móra korábban feltárta, így a lelőhely feltételezen azonosítható a Kiszombor-F lelőhellyel. A temető teljesen feltártnak tekinthető és időrendjét tekintve azonos a Kiszombor-E temető avar sírjaival, melyet a leletanyagban, a fülkesírokban (kései típusú) és a temetkezési szokásokban megfigyelhető párhuzamok mellett néhány tökéletesen azonos tárgytypus is bizonyít.

A temetőben 17 aknás avar temetkezés, 7 avar fülkesír, 2 avar lósír mellett egy hármasszertatú árok is előkerült (33. objektum), mely talán a temetőárk. Nem bizonyult régészeti objektumnak 4 jelenség, illetve 9 objektum leletanyag hiányában pontosan nem keltezhető.

A régészeti jelenségek döntő többsége bolygatott, illetve rablott volt, de számos bolygatatlan avar sír is előkerült. A temető leggazdagabb, bolygatatlan sírja a 16. objektum volt, melynek bizánci solidus melléklete terminus post quem kronológiai támpontot is ad a temető keltezésére. A gazdag ezüst- és aranytárgyakkal eltemetett avar nő az egyik leggazdagabb kora avar kori sír Csongrád megyében. A sírből előkerült, két bizánci solidusból készített nagygömbös arany fülbevalók kiemelkedő leletei a korszaknak.

Egyedülálló leleteket tartalmazott még a 39. objektum. A feltárt sírban olyan bronzlemezről préselt, S-alakú, bordás felületű, aranyfóliával fedett ruhadíszek kerültek elő, melyek legközelebbi párhuzamai a bizánci fémművességben és a gepida hagyományban figyelhetők meg.

A Kiszombor-F temető hitelesítése tehát nem sikerült, azonban a rendelkezésünkre álló adatok alapján úgy véljük, hogy a feltárt területtől 150 m-re DK-i irányban fekvő kiemelkedés lehet ez a lelőhely.

Konzulensek: Kürti Béla (MFM), Mende Balázs Gusztáv antropológus (MTA RI). A fülkesírok szakszerű feltárásában Balogh Csilla, Bende Livia és Lőrinczy Gábor nyújtott segítséget.

LANGÓ PÉTER – TÜRK ATTILA

226. Komárom, Molaj

(Komárom-Esztergom megye) RÓ

2003 tavaszán Komárom molaji városrészében nyomvonalas munkák megelőző feltárása során Ny-K-i irányú, késő római téglasírt találtunk, mely egy 13-14 éves (a mellékletek alapján) fiú sírja volt. A sírt az ókorban

